

Struikelstenen in de straten van Kampen

Wat zijn Struikelstenen?

Stolpersteine (lett. "struikelstenen") zijn gedenktekens van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig (1947 Berlijn) op het trottoir voor de huizen van mensen die door de nazi's verdreven, gedeporteerd, vermoord of tot zelfmoord gedreven zijn. De kunstenaar noemt ze 'Stolpersteine' omdat je erover struikelt met je hoofd en je hart, en je moet buigen om de tekst te kunnen lezen.

Op de stenen zijn, in een messing plaatje, de naam, geboortedatum, deportatiedatum en plaats en datum van overlijden gestanst. De kunstenaar startte in 1994 met het project door het plaatsen van een, toen nog, illegale steen in Berlijn. Al snel werden de eerste stenen met toestemming geplaatst. In heel Europa liggen thans meer dan 100.000 stenen.

U kunt de wandeling starten bij de Synagoge van Kampen, gelegen aan de IJsselkade, nr 33, thans onderdeel van het Stedelijk museum. Op de vrouwengalerij is een permanente expositie over de Joodse Kampenaren ingericht

De route van de wandeling gaat door de binnenstad van Kampen. U kunt ook naar de steentjes in de andere wijken. Waar u kan afwijken van de binnenstadroute staat aangegeven. De beschrijvingen van de steentjes buiten de binnenstad vindt u achterin het boekje

De Synagoge IJsselkade

Het jaar 1847 was een glorieus moment voor de Joodse gemeenschap in Kampen. Dat jaar (5607 in de Joodse jaartelling) was de opening van de nieuwgebouwde sjoel, de eerste van een reeks in heel Nederland.

Het gebouw was gevestigd op een prominente plek aan de IJssel, op Jeruzalem georiënteerd. Het had een zelfbewuste uitstraling als "Huis van gebed voor alle volken". Hier liet een minderheid zien Jood te willen zijn én Nederlander. De gemeenschap nam actief deel aan het economische en sociale leven van Kampen en wist zich tegelijkertijd deel van een verspreide joodse gemeenschap elders. De Nederlands Israëlitische gemeente groeide. In 1875 telde zij een kleine 500 leden, een flinke minderheid indertijd.

Na 1880 begon de economische neergang van Kampen zich af te tekenen en kromp de Joodse gemeente sterk. Van de 252 leden in 1899 waren er in 1940 nog slechts 40 over.

Een markante persoon uit deze jaren is Samuel Goudsmit (1884-1954). Hij stamde uit een arm, kinderrijk gezin, en groeide op in de schaduw van de Bovenkerk.

Goudsmit debuteerde, intussen Amsterdammer, in 1904 als schrijver van verhalen en romans. In zijn bekendste boek, *Jankef's jongste*, geeft hij treffend de sfeer weer van het Joodse leven in een kleine stad als Kampen, met het alledaagse antisemitisme van dien.

In 1947 moest de Nederlandsche Israëlitische Gemeente Kampen opgeheven worden verklaard. De gemeenschap was weggevaagd. De Duitse bezetter had al hun verworven rechten weer ontnomen.

In november 1942 en april 1943 werd de joodse gemeenschap van Kampen naar concentratiekampen afgevoerd. Van de gedeporteerden keerde niemand terug. Het memorboek van de Tweede Wereldoorlog bevat 133 namen van in Kampen geboren Joden: de oudste is Regiena Benjamins-Goudsmit (1853-1943), de jongste Beatrix Wilhelmina Druijff (1938-1943).

Na de oorlog werd de synagoge verkocht en verbouwd tot een opslagruimte met grote garagedeuren. In de jaren zeventig groeide het besef dat het verkommerde gebouw een herbestemming diende te krijgen uit respect voor deze bevolkingsgroep. Nu is het een gemeentelijke expositieruimte. Een grote ronde steen op het gerestaureerde gebouw houdt de gedachtenis wakker aan de oorspronkelijke bestemming. Een permanente expositie op de herstelde damesgalerij roept de geschiedenis in herinnering van de joden die hier in vrede woonden en werkten en zo hun bijdrage leverden aan de bloei van de stad (naar Jeremia 29:7)

Een steen weent uit de muur

Een gedenkteken, een monument voor de Joodse gemeenschap in Kampen die tijdens de oorlogsjaren geheel is weggevoerd en niet meer is teruggekeerd. Aangebracht tijdens de restauratie begin jaren 80.

Nadat het gebouwen 1947 was verkocht werd het gebruikt als opslagruimte en verkeerde het in deplorabele staat.

Om deze schandvlek uit te wissen werd door Kamper burgers van verschillende gezindten de stichting Synagoge Kampen opgericht. Het is deze stichting gelukt het gebouw te laten restaureren. Na de restauratie werd het gebouw in gebruik genomen als gemeentelijke expositieruimte.

In 2010 ontstond in Kampen het idee om te gaan deelnemen aan het kunstproject Stolpersteine van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig.

Het project sluit aan op de herdenkingssteen aan de muur van de Synagoge, de stenen duiden de plaats aan waar de slachtoffers van de holocaust gewoond hebben.

Op 17 april 2010, de Kamper Bevrijdingsdag, werd de Stichting Kamper Struikelstenen opgericht. Op 21 april 2011 werden de eerste stenen al in de Kamper straten geplaatst. Bij opeenvolgende grotere en kleinere plechtigheden werden in de volgende jaren nog meer steentjes geplaatst. Naast steentjes voor alle Joodse Kampenaren werden er ook Struikelstenen geplaatst voor Kampenaren die omkwamen bij verzetsactiviteiten. In de straten van Kampen liggen nu 54 Struikelstenen op 26 locaties. U vindt ze allemaal in dit boekje.

De route loopt door de binnenstad, maar het is ook mogelijk om de steentjes buiten de binnenstad in de route op te nemen. Om de route te starten loopt u vanaf de synagoge door de steeg, Zeepziedershof, naar de Oudestraat en gaat rechtsaf.

Struikelstenen in de Binnenstad van Kampen

Oudestraat 114

Hartog Rudelsheim

Margaretha Rudelsheim-Blits

Simon Hartog Rudelsheim

Hartog Jacob Rudelsheim

Zij hadden hier een militaire- en burgerkleermakerij. Vader **Hartog (53)** en moeder **Margaretha (49)** werden vermoord in Auschwitz op 27 november 1942.

De namen van hun beide zoons **Simon Hartog (24)** en **Hartog Jacob (21)** ontbreken op de steen aan de synagoge. Zij studeerden en woonden niet meer thuis. Siep (Simon) stierf in midden Europa op 31 maart 1944, zijn broer Hans (Hartog) stierf in Sobibor op 2 juli 1943.

U loopt verder richting de Nieuwe toren, door de Oudestraat, passeert de Plantage en even verderop ziet u het voormalige stadhuis van Kampen. Links voor de hoofdingang van het Stedelijk Museum vind u het steentje van Marinus Post.

Oudestraat 133 (Stedelijk museum, voormalig Stadhuis)

Marinus Post

Marinus Post (schuilnaam 'Evert') betrok in mei 1940 zijn nieuwe boerderij aan Venedijk 3 bij Kampen. Vanaf de zomer van 1942 verleende hij hulp aan tientallen Joodse landgenoten: hij haalde hen over onder te duiken, gaf hun onderdak in zijn woning en zorgde voor andere adressen, vooral bij boeren op het Kampereiland.

In de nacht van 26 op 27 juli 1943 werd de boerderij overvallen door de Kamper politie onder leiding van NSB-korpschef J. Boesveld. Tijdens een schietpartij wist Post, in zijn onderbeen geraakt, te ontsnappen.

Zijn echtgenote en 17-jarige zoon Jan werden gearresteerd en verbleven tot de bevrijding in Vught, Ravensbrück en Dachau.

De Joodse onderduikers werden ontdekt in een schuilhut achter de boerderij en weggevoerd. Vijf dagen later brandde de boerderij af.

Na enige tijd in Barendrecht te zijn ondergedoken, verbleef Post meestal in Leiden. Van eind 1943 tot medio 1944 was hij, eerst in de KP van zijn broer Johannes, vanaf januari 1944 als hoofd van zijn eigen KP, schuilnaam Evert, betrokken bij meer dan tien overvallen op distributiekantoren en gemeentehuizen in Zuid-Holland, Gelderland en Overijssel.

Een deel van de buitgemaakte bonkaarten werd ter beschikking gesteld van de Trouw-organisatie. Op 20 oktober 1944 terwijl de geplande liquidatie van de Tsjechisch-joodse Sipo-agent Rudi Pollak aanstaande was, werd Post, bewapend, in Amsterdam gearresteerd en op 17 november 1944 in Alkmaar gefusilleerd.

Bron: <http://www.eerebegraafplaatsbloemendaal.eu>

De boerderij van Marinus Post (hij staat op het erf met pullover) ging enige dagen na de overval in vlammen op. Tekening van Bart Oost naar een oude foto.

U loopt verder door de Oudestraat naar de Marktgang, Hier gaat u rechtsaf

Marktgang 4

Toon Slurink

Antonie (Toon) Slurink werd geboren op 2 augustus 1936. En groeide op in een groot gereformeerd gezin in Zwartsluis. Vader Slurink, die een scheepshandel had aan de Handelskade in Zwartsluis, moest niets van het nationaalsocialisme hebben, maar als hartpatiënt kon hij zelf weinig doen. Hij was echter wel de grote drijfveer achter het verzet tegen het Naziregime. Naast Toon Slurink zijn tien leden van de familie Slurink in Zwartsluis actief betrokken geweest in het verzet tijdens de oorlog.

Toon Slurink zat zelf in het eerste oorlogsjaar drie maanden vast wegens verzetsactiviteiten. Dat weerhield hem er niet van om het verzetswerk voort te zetten. Hij behoorde tot de LO en KP Kampen en bood hulp aan onderduikers en politieke gevangenen en hij zette zijn eigen zus Lies in als koerierster.

In de nacht van 6 op 7 maart 1945 nam een aantal verzetsmensen nabij de Woeste Hoeve een Duitse auto onder vuur, waar Hanns Albin Rauter, het Duitse hoofd van de politie in Nederland, in bleek te zitten. Rauter raakte daarbij zwaargewond, maar overleefde het incident. Als wraakmaatregel werden bij “de Woeste Hoeve” de dag daarna 117 verzetsmensen, waaronder Toon Slurink, geëxecuteerd.

U loopt door de Marktgang richting IJsselkade en slaat linksaf, loop door naar het van Heutzplein, waar aan de kade van de IJssel een bijzonder steentje ligt. Hier moet u even zoeken, het ligt ongeveer ten hoogte van opticien Leurink...

Van Heutzplein

Abraham van Ploeg

Hier werd aan de IJsselkade de Rotterdammer Abraham van Ploeg doodgeschoten. U vindt de steen in het plaveisel aan de IJsselkade. Hij kwam aan de kade aan met een transport van dwangarbeiders die waren opgepakt tijdens de razzia van Rotterdam, 10 en 11 november 1944.

De gevangenen werden in Rijnaken over het IJsselmeer naar Kampen getransporteerd, om van daaruit lopend of per trein verder te moeten gaan. Zieken werden opgevangen in de van Heutzkazerne (thans het gebouw van de Stadskazerne) tegenover het plein.

Een Duitse officier ontdekte dat er zich een Jood onder de dwangarbeiders bevond en schoot hem in koelen bloede dood. Dit gebeurde op 13 november 1944.

Abraham van Ploeg werd 35 jaar.

Binnenstadroute blijven volgen: terug naar de Oudestraat, linksaf.

Route Oranjewijk/Brunnepe erbij? (Zie extra pagina's verderop in het boekje) Ga in de oudestraat rechts, u kunt ook langs de IJsselkade blijven lopen, stroomafwaarts.

Ga via de Buitenhaven door naar de Noordweg. Julianastraat linksaf. Irenestraat rechts en oversteken naar de Willem de Zwijgerstraat

Oudestraat 153/155

Hilbert van Dijk

Hier stond de bakkerij van Hilbert van Dijk

Hilbert van Dijk ('Arie') verspreidde vanaf najaar 1940 illegale lectuur in Kampen en verleende sedert medio 1942 hulp aan (Joodse) onderduikers.

In de loop van 1943 werd hij een

centrale figuur in de LO en vaste bezoeker van de regionale en landelijke 'Beurs'-vergaderingen. Ook was hij betrokken bij enkele bonnenkraken, zoals in IJsselmuiden.

Toen de LO steeds meer behoefte kreeg aan regelmatige en voldoende aanvoer van distributiebescheiden, werd besloten bestaande (en voor de LO opererende) knokploegen te centraliseren, nieuwe te vormen en het KP-werk te coördineren.

Van Dijk kreeg, met I. van der Horst, L. Scheepstra en L.M. Valstar, de centrale leiding- van de in augustus 1943 opgerichte Landelijke Knokploegen (medio 1944 opereerden in dit verband ruim 600 KP'ers in tientallen KP's). Van Dijk legde contacten met NS-mensen en in gevangenen, regelde verdelingen van bonkaarten, was inmiddels ondergedoken in Amsterdam, van maart tot juni 1944 LKP afgevaardigde in de Kern en vanaf juni schakel tussen LKP- en LO-top.

Met Johannes Post was hij medeorganisator van de tweede overval op het huis van bewaring aan de Weteringschans. Op 15 juli 1944, een uur na de mislukte overval, werden beiden op straat overvallen door de Sipo. Van Dijk ontkwam maar werd kort daarna door buurtbewoners verraden en, gewond, overmeesterd.

De volgende dag werd hij doodgeschoten in Overveen.

Bron: <http://www.eerebegraafplaatsbloemendaal.eu>

U loopt verder door de Oudestraat, bij de Gasthuisstraat gaat u rechtsaf

Gasthuisstraat 7

Klara Hermanna Goudsmid-Boektje

Jozef Boektje

Louis Boektje

Jozef Boektje

Hier woonde de weduwe Klara Hermanna Goudsmid-Boektje woonde hier bij haar vader samen met haar zoontjes **Jozef en Louis**. Zij had hier een textielzaak. Klara (40) werd met Jozef (6) en Louis (8) vermoord in Auschwitz op 27 november 1942

Bij haar in woonde haar vader, de weduwnaar Jozef Boektje, hij werd vermoord in Auschwitz op 3 december 1942, 84 jaar oud

Loop verder door de Gasthuisstraat, over de Nieuwe Markt, richting Burgwal, ga hier naar links, u passeert de Stadsgehoorzaal en gaat over de brug naar rechts de Broederweg in

Broederweg 19

dr. Roelof Jan Dam.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Dam in 1941 actief voor de ondergrondse Anti-Revolutionaire Partij (ARP), vaak ook de Politieke Organisatie (PO) genoemd.

Hij leidde in Overijssel regelmatig politieke bijeenkomsten.

Hij werkte voor de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers en de Landelijke Knokploegen.

Zijn schuilnaam was dr. Maas.

In maart 1945 werd hij op straat bij toeval gearresteerd. Tijdens zijn verhoor bemachtigde hij een revolver van een SD'er. Hij raakte gewond, herstelde redelijk maar werd in het Asserbos bij Assen op 10 april gefusilleerd, net voor de bevrijding van de stad.

Dam ligt begraven op de Algemene Begraafplaats in IJsselmuiden. In 1946 werd hij postuum onderscheiden met het Verzetskruis, zijn weduwe nam deze in ontvangst.

Broederweg 21

Ruben van Boele.

Ruben van Boele werd vermoord in Auschwitz, op 30 november 1942, hij was 45 jaar.

Van Boele woonde hier met zijn vrouw Marie Vermeulen. Het was een gemengd huwelijk.

Marie stamde uit een socialistisch milieu waar niet minder dan zes meiden (nichtjes) met een joodse jongen thuiskwamen, die zij bij de Arbeiders Jeugd Centrale (AJC) hadden leren kennen. Er werden geen kinderen geboren.

Ruben van Boele was handelsreiziger. Met compagnon Nijenhuis had hij een fabriek (Nij Bo, aan de IJsselkade) waar schorten werden gemaakt voor C. & A.

Ru was de verkoopleider. Marie van Boele zette in haar grote woning aan de Broederweg een pension op. Zij was, op hoge leeftijd reeds, eregast bij de opening van de gerestaureerde voormalige synagoge aan de IJsselkade in 1984.

Ruben van Boele werd vermoord in Auschwitz, op 30 november 1942, hij was 45 jaar

U keert terug naar de Burgwal, gaat over de brug rechtsaf en loopt door naar de hoofdingang van “Margaretha” op nr. 45

Burgwal 45

Ezechiël van Gelderen

Ezechiël van Gelderen woonde sinds 1938 in de Gast- en Proveniershuizen aan de Boven Nieuwstraat 46, de voorloper van het huidige ‘IJsselheem’. De steen ligt echter aan de zijde van de Burgwal, omdat zich daar thans de hoofdingang bevind

Hij was een kleinzoon van de Joodse

schoolmeester Levi Joseph van Gelderen te Kampen. Zijn ouders Gompert van Gelderen en Judith de Lange waren kooplui in steengoed. Vader was een geleerde in Joodse studies, moeder dreef de handel.

Uit zijn huwelijk met Jetje Zwart (1861-1917) werden 3 zoons, Maurits, Levie en Arie, en 2 dochters, Rebecca en Henriette, geboren. Van hun 12 afstammelingen overleefde 1 klein- kind de oorlog. In de hal, net na de voordeur van “Margaretha” is een plaquette aangebracht. Loop gerust even naar binnen direct achter de deur vind u deze plaquette aan de linkerkant.

Loop door over de Burgwal, bij de volgende brug gaat u linksaf de Geerstraat in.

Als u ook de steentjes in “Zuid” wil bezoeken gaat u rechtsaf, de Cellesbroedersweg in, onder de poort door, en vervolgens door het plantsoen, rechtdoor langs de turnhal blijven lopen en het voetpad linksaf nemen richting stadhuis. Hier vindt u het steentje van Hendrik Bos. Het ligt links naast de voordeur.

Geerstraat 25

Philip Hefter

Regina Hefter—Koritzer

Berthold Siegfried Hefter

Op dit adres woonde de familie Hefter. De van oorsprong Roemeens/Joodse familie vluchtte eind 1938 vanuit Berlijn naar Nederland. In oktober 1940 werd hen Kampen als verblijfsadres toegewezen.

De Hefters werden in eerste instantie niet tegelijk met de overige Kamper Joden gedeporteerd omdat Roemenië niet in oorlog was met Duitsland.

Daardoor verbleven zij langer in Westerbork dan de andere Kampenaren.

Vader Philipp Hefter overleed te Buchenwald op 19 april 1945 op de leeftijd van 60 jaar.

Moeder Regina Hefter-Koritzer overleed op in Ravensbrück. 15 januari 1945, zij werd 54 jaar oud.

Zoon Berthold Siegfried Hefter overleed in midden-Duitsland tijdens de beruchte dodenmarsen, tussen Flossenburg en Dachau 28 april 1945, hij werd 32 jaar oud. (Hij studeerde in Berlijn voor jurist).

In kamp Westerbork was hij in het huwelijk getreden met Nannette Leefsma, zij heeft de oorlog overleefd in het kamp Ravensbrück.

Bij de Boven Nieuwstraat gaat u rechtsaf, loopt over het Muntplein richting de Bovenkerk, waar u rechtsom gaat. Hier vind u de Venestraat, loop de straat in.

Venestraat 9

Herman Goudsmid

Simon Goudsmid,

Louis Goudsmid

Levie (Leo) Goudsmid.

Hier woonde Herman Goudsmid en zijn drie zonen en Rebekka Anna Bloemendaal.

Toen omstreeks 1920 de Joodse Gemeente Kampen bijzonder klein was geworden (ongeveer 100 leden), was vooral dit gezin de spil van bewust Joods leven. In het begin van de jaren twintig werd, bij een verbouwing van hun winkel-woning, een Davidsster aangebracht, die behouden bleef bij de verbouwing en restauratie eind vorige eeuw. De jongste kinderen Leo en Martha waren actief in de Zionistische jeugdbeweging.

Moeder, die ook betrokken was bij de bredere Kamper samenleving, stierf in 1929. Herman Goudsmid was kalverenhandelaar.

Louis Goudsmid woonde in 1940 aan de Venestraat te Kampen, het het familiehuis.

U loopt verder door richting Burgwal, sla linksaf richting de brug van “het oorgat”, naar de la Sablonierekade u gaat hier rechtsaf tot het einde in de bocht. In het parkje aan de overkant ziet u eerst het monumentje wat herinnert aan de komst van de Canadezen, de bevrijding van Kampen, en even verderop het monument waar Kampen de gevallen herdenkt

De la Sablonierekade 5

Jo Leo Snoep

Snoep was werkzaam in de machinefabriek aan de Boven Havenstraat. Blijkbaar heeft er een deur opengestaan toen het verzet daar een schietoefening hield.

De schoten werden gehoord bij de cavaleriemanege aan de IJsseldijk waar de Duitsers gelegerd waren. De volgende ochtend kwamen ze poolshoogte nemen en arresteerden Snoep.

Hij werd weggevoerd in een motorzrijspan, zo verklaren diverse ooggetuigen. Het precieze vervolg is onduidelijk. Snoep is waarschijnlijk niet “de IJssel ingeschoven”. Na een geslaagde ontsnappingspoging werd hij weer opgepakt en neergeschoten. Twee kogelgaten in zijn borst, en één in zijn lies, wijzen erop dat hij niet in de rug op de vlucht, bijvoorbeeld in de IJssel, is neergeschoten. De kogel in zijn lies ging door zijn portemonnee die nog lang in familiebezit is geweest. In de IJssel werd enkele dagen later zijn lijk gevonden waarop dokter Kolff hem moest identificeren. Hij kende Snoep die het onderstel voor zijn kunstnier had geleverd. Na de mishandeling bij de verhoren door de Duitsers, had het lichaam van Kolffs plaatsgenoot dagen in het water gelegen.

Snoep is jaren werkzaam geweest in Nederlands-Indië. Als bijnaam in het Nederlandse verzet had hij gekozen voor Ario, de voornaam van een Indische verzetsstrijder.

In 1995 is er een straat, de Ariostraat, naar Ario, oftewel Jo Leo Snoep, vernoemd.

We lopen terug, langs de IJssel naar het bruggetje van het Oorgat, hier gaat u overheen de Prinsenstraat in. In deze straat vind u een monument voor gefusilleerde Kampenaren.

Het monument aan de Prinsenstraat in Kampen is opgericht ter nagedachtenis aan vijf Kampenaren die hier op 28 september en 8 oktober 1944 zijn gefusilleerd, omdat zij weigerden voor de bezetter te werken.

De namen van de vijf slachtoffers luiden:

E. Altena, P.C. Blokker, J. Kool, J.M. Schreuder en J.A. Vredeveld.

Vele Kampenaren gaven geen gevolg aan de oproep van de bezetter zich voor graafarbeid te melden. Toen werd door de bezetter een razzia gehouden. Op 28 september 1944 werden drie weigeraars in de tuin van de Koornmarktkazerne, standrechtelijk gefusilleerd, namelijk schoolhoofd E. Altena, exploitant van de bioscoop Citytheater P.C. Blokker en kantoorbediende J.A. Vredeveld.

Op 8 oktober, tien dagen later, werden Jan Kool en Johannes Schreuder op dezelfde plek gefusilleerd, omdat ze weigerden werkzaamheden te verrichten voor de Duitse Wehrmacht

In de Koornmarktkazerne was jarenlang de Theologische Universiteit gevestigd, thans is het een zorgvilla voor dementerende ouderen.

Loop verder door de Prinsenstraat Aan het einde linksaf de Koornmarkt op, passeer de Bovenkerk rechts en ga rechtsaf de Oudestraat in.

Oudestraat 39

Salomon Boektje

Esther Boektje—Cohen

Saartje Betje Boektje

Betje Sophie Boektje

Jozef Marcus Boektje

Salomon Boektje (45) had hier een zaak in lampen en huishoudelijke artikelen.

Later kwamen daar sportartikelen bij.

Salomon was voorzitter van de Ned. Isr. Gemeente te Kampen.

Hij stierf op 24 januari 1945, in Auschwitz, enkele dagen voordat het kamp door de Russen werd bevrijd.

Zijn vrouw Esther Boektje-Cohen (49), en zijn dochters Saartje Betje (21), en Betje Sophie (15) werden vermoord op 3 december 1942 in Auschwitz.

Zoon Jozef Marcus (22) studeerde in Amsterdam. Hij werd samen met zijn vrouw Anna Cozijn vermoord op 13 april 1942 te Auschwitz.

Oudestraat 39a

Jacob Boektje

Vrouwtje Boektje Schaap

Jacob Boektje (53), en zijn echtgenote Vrouwtje Boektje-Schaap (49)

woonden op nr. 39a, boven. Jacob en Vrouwtje doken onder, eerst in Zalk, later elders. Na verraad kwamen zij via Westerbork in Auschwitz terecht, waar beiden op 6 september 1944 werden vermoord.

U loopt verder door de Oudestraat. Bij de Burgwalstraat gaat u linksaf, de tweede straat rechts gaat u de Boven Nieuwstraat in.

Boven Nieuwstraat 59

Heintje Vos-Heilbron

In 1924 kwam Heintje, na haar huwelijk met de weduwnaar Koos Vos (1866-1941) naar Kampen vanuit Amsterdam.

Vos was borstelmaker en hij woonde aan de Boven Nieuwstraat 59; met zijn eerste echtgenote had hij enkele pleegkinderen gehad.

Toen de kinderen van de verderop gelegen christelijke scholen liedjes zongen en zich plagerig gedroegen tegenover vrouw Vos die elke dag haar stoepje boende, ging haar man op een dag naar het schoolhoofd en vroeg om uitleg.

Meester P. Treep heeft toen de kinderen bij zich geroepen en hen duidelijk gemaakt dat hun gedragingen ongepast waren.

Als dank schonk Vos hem een borstel.

Toen Koos Vos in maart 1941 stierf was dat een gebeurtenis in de straat: de rouwstoet van mannen waarachter een groepje vrouwen die, na een stukje te zijn meegelopen, teruggingen naar het huis van rouw. Heintje Vos bleef daarna alleen achter. Een verzoek in juni 1942 om opgenomen te worden in de Gast- en Proveniershuizen moest onder druk van burgemeester Jhr. Sandberg door de regenten worden afgewezen: “zulks in verband met de tegen de joden reeds genomen en in de toekomst nog te nemen maatregelen”.

Dit hoewel zij als inwonster van de stad daar recht op had en het in verband met haar gezondheid noodzakelijk werd.

Op 9 april 1943 werd haar aangezegd dat zij de volgende dag opgehaald zou worden; na een angstige nacht alleen was het zover. Onder belangstelling van klein en groot werd zij op een handkar weggevoerd. Toen de kust ‘veilig’ was hebben burens het huisje opengebroken en gezocht naar kostbaarheden, die zij niet vonden; Heintje was net zo arm geweest als haar buurtgenoten.

In Westerbork is zij op de ziekenafdeling overleden, op 27 april 1943.

Het lichaam van Heintje Vos-Heilbron werd verast in het kleine crematorium van het kamp. Na de oorlog werd de urn overgebracht naar de Joodse begraafplaats te Diemen. Terug naar de oorsprong. De borstel is te zien op de galerij van de voormalige synagoge aan de IJsselkade.

Loop verder door de Boven Nieuwstraat. Ga de Morrensteeg in, u komt uit in de Hofstraat

Hofstraat 59

Mozes van Gelderen

Vrouwke Elizabeth van Gelderen-van Raalte

Zij werden op 10 april 1943 vanuit hun huis gedeporteerd naar Westerbork.

Mozes van Gelderen was een textielkoopman.

Beneden was het pakhuis, de woning op de bovenverdieping.

Het gezin had drie dochters waarvan er twee jong overleden.

Betje in 1916 (9 jaar) en Henriette in 1923 (20 jaar).

De derde dochter Esther was gehuwd met een Nederlandse officier en vertrok voor het uitbreken van de oorlog naar Nederlands Indië, zij overleefde de oorlog.

Zij onthulde de gedenksteen aan de gerestaureerde voormalige synagoge in december 1984.

Hofstraat 69

Maurits van Gelderen

Arie van Gelderen

Hier woonden de gebroeders Van Gelderen. Zij behoorden tot de vier joodse Kampenaren die op 15 juli 1942 werden opgeroepen voor de werkkampen. Het bleek een val, begin oktober van dat jaar werden zij gedeporteerd naar kamp Westerbork, en vandaar naar Auschwitz.

Hun vader was Ezechiël van Gelderen (struikelsteen aan de Burgwal 45)

Het gezin Van Gelderen woonde oorspronkelijk in de Heerensmitsteeg 15. De grootvader Gompert van Gelderen handelde in steengoed, na zijn dood voortgezet door zijn vrouw Judith de Lange en de zoons, later door de kleinzoons.

Arie gaf muziekles aan buurtgenoten die van zijn spel genoten.

Op de foto onder staat Arie rechts, hij was in dit orkest Semper Crescendo klarinettist, links zittend Ru van Boele, violist (struikelsteen aan de Broederweg).

Dit zijn de laatste steentjes van de route. Loop rechtdoor naar de Plantage waar u veel terrassen vindt en even kan bijkomen van deze wandeling.

Struikelstenen in de Oranjewijk en Brunnepe

Willem de Zwijgerstraat 25

Sientje Elzas

In april 1943 belandt Sientje hier in deze woning als onderduikster bij Gerrit Jan van der Klip en Aaltje van de Klip – Vinke, een kinderloos echtpaar. Veertigers. Sientje neemt als schuilnaam Jopie Smit aan.

Niet bekend is overigens of de Willem de Zwijgerstraat 25 haar eerste onderduikadres is, want het kwam regelmatig voor dat onderduikers van adres wisselden.

Sientje werd verraden en gearresteerd op 11 januari 1944.

Sientje belandt in een cel in het Kamper politiebureau. Mevrouw Van der Klip wordt dezelfde dag huiswaarts gestuurd en een dag later wordt Sientje afgevoerd naar Kamp Westerbork waar ze in de wezenbarak belandt. Op 25 januari 1944 vertrekt opnieuw een trein naar Polen met aan boord Sientje Martha Elzas. De reis duurt drie dagen en als de trein op 28 januari 1944 in Auschwitz-Birkenau arriveert wordt Sientje direct na aankomst vergast.

Loop vanuit de Willem de Zwijgerstraat, via de Prins Hendrikstraat linksaf naar de Pannekoekendijk, 3^e straat rechts, de Hendrik Berkstraat. Linksaf de Noordweg in en vervolgens de 2^e straat rechts, de Geert van Woustraat in.

Geert van Woustraat 5

Hendrik Jan Stoffer

Stoffer was, om aan de Arbeitsansatz te ontkomen, ondergedoken in de Noordoostpolder die toen werd aangelegd. Waarschijnlijk had hij dat geregeld via Knipmeijer, die via de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders arbeidskrachten kon gebruiken in de polder. Aanvankelijk werd dit nog min of meer gedoogd door de bezetters. Na de oorlog keerden de overlevenden van de kampen terug naar huis. Stoffer bleek echter spoorloos. Men vond hem uiteindelijk in augustus 1945 in een hospitaal in Brussel. Vandaar werd hij overgebracht naar het Stadsziekenhuis dat Kampen toen nog kende.

Hij was ernstig verzwakt en heeft de laatste weken van zijn leven thuis aan de Geert van Woustraat 5 doorgebracht. Daar stierf hij op 23 november 1945 en was daarmee het laatste Kamper oorlogsslachtoffer. Op de lijst van Kamper oorlogsslachtoffers kwam de naam van Stoffer nooit voor, tot groot verdriet van zijn ouders. Ze hebben zijn erkenning niet meer mee mogen maken toen enkele jaren geleden de Stichting Kamper Struikelstenen, met name Laurens Hooisma, op verzoek van de gemeente een nieuwe lijst oorlogsslachtoffers samenstelde.

Loop terug naar de Noordweg, rechtsaf slaan naar de 1^e straat rechts, de Veenvalckstraat. Deze helemaal doorlopen, kruising Wilhelminalaan rechtdoor, de straat komt uit in de Louise de Coligny singel, linksaf en direct weer rechts langs het water. Rechtdoor blijven lopen doorlopen. De 4^e straat links is de Emmastraat.

Emmastraat 2

Izak van der Horst.

‘Jacques’ is klerk van beroep en woont hier met zijn vrouw en hun vier kinderen. Tijdens de oorlog raakt hij betrokken bij verzetswerk in Kampen.

Langzaamaan wordt hij een belangrijke figuur binnen de Landelijke hulp aan Onderduikers (LO).

In 1943 vangt de LO zoveel mensen op dat het lastig wordt om alle onderduikers van voedsel te voorzien. Er wordt dan besloten om een afdeling in het leven te roepen die zich bezig gaat houden met overvallen op distributiekantoren, de LKP – de Landelijke Knok Ploegen. Jacques is betrokken bij de oprichting van de LKP, hij bekleedt een belangrijke functie en werkt onder meer samen met Bertus Valstar.

Op 14 juni 1944 wordt hij gearresteerd op het station van Zwolle. Hij wordt gevangen gezet in Het Oranje Hotel en overgebracht naar kamp Vught. Op 4 september 1944 wordt Van der Horst nabij dit kamp door de Duitsers gefusilleerd.

Bron: website nmkampvught.

Dit is het laatste steentje in de Oranjewijk.

U kunt de binnenstad route weer volgen door rechtdoor te lopen in de Emmastraat. In de Wilhelminalaan rechtsaf en vervolgens bij de Oranjesingel naar links. Loop door naar de Bovenhaven en ga daar rechtsaf de Oudestraat weer in. U kan hier de Binnenstadroute weer volgen.
(Struikelsteen Hilbert van Dijk, Oudestraat 155)

Tussen binnenstad en “zuid”

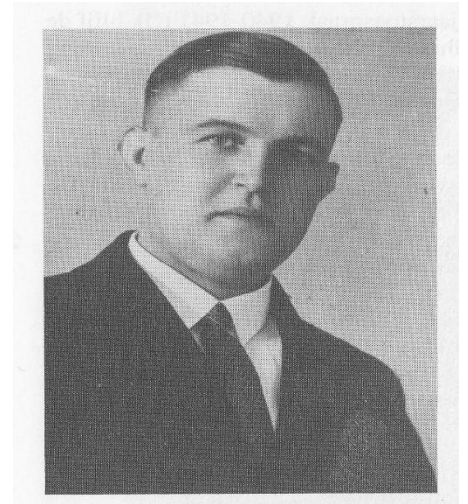
Burgemeester Berghuisplein 1 , Stadhuis van Kampen

Hendrik Bos

Een bijzondere steen. Een steen met symboliek. Deze steen is niet voor het voormalig woonhuis van Hendrik Bos in de Apeldoornse- straat, toen nog Galléstraat, gelegd.

Hendrik Bos, van huis uit sigarenmaker, was raadslid voor de Christen Democratische Unie, een partij waar sociaal denken en pacifisme kernwaarden waren.

In Kampen was een kleine groep sympathisanten voor de geweldloze en sociale idealen van de CDU. In 1936 werd Hendrik Bos gekozen als hun voorman in de gemeenteraad.

In 1942 raakte het echtpaar Bos betrokken bij hulp aan Joden die onderdak zochten. In februari 1943 kwam het echtpaar Siegfried Isaacson en Clothilde Kaatje Lievendag, bij de familie Bos te Kampen.

Zij waren afkomstig uit Hengelo (O). Hij was ingenieur, zij hadden 3 kinderen, die de oorlog hebben overleefd.

Een kennis van de familie bracht eens per maand geld en bonnen naar de Galléstraat vanuit Hengelo als koerierster. Zij was echter loslippig geweest tegen haar dienstmeisje die deze maandelijkse trip verried aan haar vriend, een foute politieman.

De laatste is op 14 april 1944 met twee andere Hengelose politiemannen naar Kampen gereisd en zij hebben toen Bos, het echtpaar, en de koerier- ster gearresteerd.

Mevrouw Bos was niet thuis.

Hendrik Bos kwam via het kamp Vught uiteindelijk in Buchenwald terecht (zwaar regiem), vandaar naar een berucht Buiten-Kommando, Langenstein Zwieberg, waar hij met veel anderen de dood bij de zeer zware arbeid vond.

Hendrik Bos overleed naar alle waarschijnlijkheid op 31 januari 1945.

Hij werd buiten het kamp gecremeerd.

U kunt teruggaan naar de Binnenstad, onder de Cellebroederspoort door rechtuit de Geerstraat in, vervolg daar, steentjes familie Hefter, de binnenstadsroute.

U kunt ook de route vervolgen naar de wijk “Zuid” Daarvoor loopt u naar de Kennedylaan die langs het stadhuis loopt. Ga richting het park en ga rechtsaf de Horstsingel in. Ga “bovenaan” rechtsaf langs de Bovensingel. De 3^e straat links is de Hendrik van Viandenstraat.

Struikelstenen in de wijk Zuid

Hendrik van Viandenstraat 72

Jacob Vos

Saartje Vos—de Lange

Sara Lina Vos

Joseph Karel Vos

Jacob Vos en Saartje de Lange kregen twee kinderen, Sara Lina (1924) en Joseph Karel (1931)

Jacob Vos handelde sinds 1932 in oude metalen.

De zaak werd in augustus 1942 opgeheven 'in opdracht van Wirtschaftsprüfstelle te den Haag'.

Sara Lina Vos stond in het schooljaar 1941/1942 ingeschreven in klas 4 van het Joods Lyceum te Zwolle.

Joseph Karel Vos stond in het schooljaar 1941/1942 ingeschreven in klas 5 van de Joodse Lagere School te Zwolle. Zijn roepnaam was Jopie. Van Coen Sollicie werd het verhaal van Jopie opgetekend, u vindt het verhaal achterin dit boekje.

Loop rechtdoor de Hendrik van Viandenstraat in, sla rechtsaf de Jan van Arkelstraat in. De 2^e straat links, de Noordzijstraat en de eerste rechts is de Bavinckstraat.

Bavinckstraat 19

Sientje Goudsmid-Leip Johanna Goudsmid

Fam. Goudsmid-Leip Sientje Goudsmid-Leip (Vos) was weduwe van Joël Goudsmid (1867-1941). Zij woonde lange jaren op Graafschap 6 en in april 1939 verhuisde ze naar de Bavinckstraat. Een dochter, Hinderika (1908) woonde met haar man Maurits Rozeveld en kind te Assen. De tweede dochter, Johanna Goudsmid, was thuiswonend.

Moeder en dochter werden op 27 november 1942 vermoord in Auschwitz.

Ga vanuit de Bavinckstraat tegenover naar de Okmastraat. Rechtsaf de straat in langs het groenperkje op de hoek vindt u de volgende struikelsteen, op nr. 28

Okmastraat 28

Sophia Boektje

Sophia Boektje woonde bij haar ouders. Na het overlijden van haar moeder Betje Boektje-Brest, in 1937, trok zij bij haar zuster Klara Goudsmid-Boektje aan de Gasthuisstraat in. Wegens invaliditeit werd zij verzorgd door het Groene Kruis. Na de deportatie van haar familie in november 1942 werd zij liefderijk opgenomen bij de familie Wolf van der Hoeden, oud journalist.

Zij werd in april 1943 alsnog gedeporteerd. Met een taxi werd zij vanaf het Politiebureau aan de Botermarkt naar Vught gebracht. Zij werd vermoord op 16 april 1943 in Sobibor.

Sophia Boektje

Loop om het groenperkje heen verder door de Okmastraat, die komt uit in de Apeldoornsestraat.

Apeldoornsestraat 18

Herman Goudsmid

Clara Goudsmid-de Lange

Aaltje Goudsmid Nijstad

Louis Salomon Goudsmid

Herman Goudsmid was slager en secretaris van de Nederlands Israëlitische gemeente Kampen. Vanaf 1936 woonde moeder Aaltje Goudsmid-Nijstad (vermoord in Sobibor 15 mei 1943) bij hen in huis. In juli 1942 werd Herman naar een werkkamp gezonden en vervolgens op 2 oktober 1942 met zijn gezin naar Westerbork. Hij werd in Kosel uit de trein gehaald om dwangarbeid te verrichten. Hij is gestorven in een klein Pools dorp Szczedrzyk op 19 december 1942 en daar begraven op een R.K. begraafplaats. Zijn vrouw Clara Goudsmid-De Lange en zoon Louis Salomon werden vermoord in Auschwitz op 19 oktober 1942.

Aan het einde van de Apeldoornsestraat linksaf de Hendrik van Viandenstraat in. Op de Hoek bij "Myosotis" staat de buste van dr. Kolff de uitvinder van de kunstnier in het toenmalige stadsziekenhuis. Loop verder door de Hendrik van Viandenstraat. De 2^e straat rechts is de Boelestraat.

Boelestraat 25

Johan Muller

Jan Muller was politietroeper, militair en sportman met een warm hart voor zijn medemens. Tijdens de Duitse inval in mei 1940 en de bezettingsjaren daarna hielp hij onderduikers en ondersteunde hij de pilotenlijn. Hij werd gearresteerd wegens spionage op 26 februari 1945 en op 31 maart 1945 geëxecuteerd samen met vier anderen door manschappen van de Ordnungspolizei op de Meppelerstraatweg net buiten de bebouwde kom van Zwolle.

De lichamen lieten ze ter afschrikking een dag liggen. Jan Muller werd enkele dagen later begraven op de Algemene Begraafplaats Kampen te IJsselmuiden.

Aan de Meppelerstraatweg te Zwolle is een monument dat herinnert aan de executie

Loop verder door in de Boelestraat. Loop het stadspark in en blijf rechtdoor lopen, steek de Kennedylaan over en loop door het park naar de Cellesbroederpoort. Ga hier de Cellesbroederweg in, over de brug rechtdoor naar de Geerstraat, hier vervolgt u de binnenstadsroute.

Struikelstenen in IJsselmuiden

Loop over de Stadsbrug rechtdoor achter het Station langs de Burg. van Engelenweg in. De 1^e weg rechts achter het busstation is de Trekvaart, ga hier in. De eerste straat links over de brug is de Tuinstraat, even verderop rechts vind u het adres in de Lijnbaanstraat.

Lijnbaanstraat 4

Willem van Oostenbrugge

Albert Willem van Oostenbrugge

Klara Lakmaaker.

Het gezin van Oostenbrugge verleende in de oorlog onderduik aan het joodse meisje Klara Lakmaaker. Dat gebeurde aan de Tuinstraat 204a, thans Lijnbaanstraat 4.

Deze stenen worden geplaatst op initiatief van Johan de Munnik, hij beschreef de lotgevallen van de familie van Oostenbrugge en de familie Lakmaaker in zijn boek "laten we hopen, wat wij willen, maar dragen, wat wij krijgen."

De moeder en het zusje van Klara Lakmaaker zaten destijds ondergedoken bij de ouders van de Munnik. Na verraad werden vader en zoon van Oostenbrugge en Klara gearresteerd op 1 juli 1944. Zij gingen naar Kamp Amersfoort en kwamen terecht in Neuengamme. Zij overleefden de oorlog niet.

Klara Lakmaaker kwam via Westerbork terecht in Bergen Belsen. Vlak voor de bevrijding van dat kamp ging zij op 11 april 1945 transport. In een trein die later ook wel bekend stond als "het verloren transport" Deze trein rijdt kris kras door Oost Duitsland en wordt op 23 april door de Russen bevrijd. Het transport verkeerde in erbarmelijke omstandigheden. De meeste gevangenen waren ziek, er heerste vlektyphus. Op 31 mei overlijdt Klara in Tröbitz

JOPIE

Aan de Bovensingel woonden, toen ik een jongen was, veel kerkelijke mensen. Die lieten op zondag hun kinderen niet buiten spelen. Ons gezin was niet-kerkelijk, dus mocht ik 's zondags wel de straat op. En daar was Jopie dan ook, voor hem was de zondag een gewone dag, want hij was een joodse jongen. Zó ben ik aan Jopie gekomen.

Hoewel zij een paar jaar scheelden, speelden Coen Sollie (1928) en Joop Vos (1931) veel samen. Van de dijk af met een eigengemaakt karretje, het onderstel van een kinderwagen. In een eigengemaakte tent. Rolschaatsen, één keer zelfs op de rolschaats naar Wezep over de nieuwe asfaltweg. Of slootje springen en visjes vangen in de weilanden. Bij het ouder worden op de fiets, met de andere jongens uit de buurt op woensdagmiddag naar de Leemkuil.

Een heerlijke jeugd. Jopie was goed van vertrouwen, hij trapte zo'n beetje overal in, slechte mensen bestonden voor hem niet. We hingen erg aan elkaar. Op een keer ben ik door m'n moeder naar bed gestuurd omdat ik in de sloot was terechtgekomen, nadat ik al in de teil was geweest. Na de wekelijkse wasbeurt mocht ik nog even buiten spelen omdat het zo'n mooie zomeravond was. En toen werd ik uitgedaagd over een vrij brede sloot te springen, maar dat ging mis. Vader lachte, maar moeder was boos en spoelde met een tuinslang de modder van me af. Daar lag ik boven. Jopie komt aan de deur en vraagt (hij praatte een beetje lijzig): 'Vrouw Sollie, komt Coen nog spelen?' 'Nee', zegt moeder, 'maar ga maar naar boven.' Hij op de rand van m'n bed en ik zeg: 'Weet je wat, kleed-oe uut en kom erin!' Later op de avond komt vader Vos: 'Waar is mien Jopie toch?' En toen vonden ze ons, we sliepen als een roos, de armen om elkaar. Vader kon Jopie echt een beetje plagen, als hij bij ons at, dan zei hij: 'Neem toch een stukken spek'. Maar dat deed Jopie niet, want ze waren thuis gelovig. Soms kon hij niet meespelen, want dan was er een vastendag, en dan moest hij rusten. Ik at ook wel eens bij de familie, lekkere soep. En dan hadden we een weer een tijd buiten gespeeld en dan zei Jopie: 'Nu gaan we vla eten'. Waarom weet ik nog steeds niet. (Het hangt samen met de Joodse spijswetten). Ook snoepten we wel eens van de zolder, daar droogde z'n vader amandelen (mangelen), dat was tegen de suikerziekte, waar hij erg aan leed. Of we lagen in de huiskamer op de bank. Jopie had een heel lieve moeder en een oudere zus, Selien, die zat op het Lyceum. Zij was veel thuis.

Z'n ouders waren er erg trots op dat ze als nakomertje Jopie nog hadden gekregen. Zijn moeder zei al- tijd: 'Hij heeft nu wel zwart haar, maar bij zijn geboorte was het rood'. Zijn vader was voor mij erg aardig, maar hij kon soms behoorlijk uit z'n slof schieten. Hij ging veel in debat met overburen over de Bijbel. Dat waren christenmensen maar ze hadden voor de NSB gekozen en dan wilde hij hen overtuigen. Later, in de oorlog waren die gesprekken natuurlijk afgelopen, maar Jopie's vader (de Kampenaren zeiden: jood Vos) werd hoe langer hoe radelozer. En dan liep hij maar door de kamer heen en weer en maar hardop redeneren. Onopvallend ging ik dan weg. Op de duur was het zelfs verboden om nog met elkaar om te gaan. Ik sloop dan stiekem over straat en probeerde ongezien hun steegje achterom te bereiken. Of ik ging bij hun burens over de schutting. En dan was ik weer bij Jopie.

Ik geloof dat hij op den duur een beetje bang werd van die stiekeme bezoeken. Ik heb toen z'n mooie fiets (met heel goede banden) gekregen en z'n rolschaatsen en een (echt!) stoommachientje. Toen het lang ging duren voor ze weg moesten, heeft hij dat machientje teruggevraagd. Hij was er zo gek mee. Toen ze eenmaal weg waren hebben NSB-ers (of anders de Duitsers wel) de boel leeggehaald. Ook heb ik Jopie's boeken gekregen. Oh ja, op een verjaardag heb ik van hem en twee andere buurjongens Karl May gekregen, de namen staan er nog in. Zo'n boek verslond je natuurlijk.

Vader en moeder Sollie, die bevriend waren geraakt met de familie Vos door de zoontjes, hebben het er nog wel over gehad of ze Jopie bij hen in huis zouden nemen. Maar dat wilde de familie Vos niet, dat is voor jullie veel te veel risico, zeiden ze. Zo nu en dan kwamen ze luisteren naar de Engelse zender bij ons, de Joden moesten immers hun radio's inleveren. Toen de familie Vos verwachtte dat ze spoedig weg zouden moeten, waren ze druk in de weer met rugzakken pakken. Coen is er nog één keer geweest. Jopie kreeg net zijn rugzak omgehesen en ... viel met een klap om, pardoes. Zo zwaar was dat ding. Daarna hebben die twee elkaar zo in het voorbijgaan nog wel gezien. Op straat liep Jopie dan met z'n oudere zuster. Vanaf mei 1942 met een gele ster op de kleding. Kwam je ze dan tegen dan was het, kort, even een wenk: dág...

Op een avond kwam iemand vertellen dat de familie Vos uit de Hendrik van Viandenstraat was weggehaald. Door de vader van een van onze speeldkameraadjes, dat was een politieagent. Vader is toen nog afscheid gaan nemen in de Buitensociëteit.

Een paar dagen later was er een briefkaart. Met de groeten van Vos. Jopie had op de adreszijde geschreven (je ziet hoe hij z'n best heeft gedaan, keurig te schrijven):

'Beste allen, we zouden eerst Maandag vertrekken, maar de trein kwam niet. Deze brief is in de trein geschreven. Het beste met je Coen. Doe de groeten aan allemaal, Jopie'

Het verhaal van Jopie is te vinden in het boek "weggetjes naar de vrijheid" Het vertelt over de vriendschap van Jopie en Coen (Sollie) Het boek bevat verhalen van mensen die kind waren tijdens de tweede wereldoorlog en is verkrijgbaar bij the Read Shop Bos, Oudestraat 41-43 te Kampen.

Struikelen door Kampen, een stadswandeling.

De wandeling langs de struikelstenen in het centrum is ongeveer 4 kilometer lang. Als u ook de steentjes in Brunnepe, de Oranjewijk en Zuid langsgaat dan wordt de wandeling ca 8 kilometer. Tevens voert de wandeling langs vele bezienswaardigheden en markante punten van de stad.

U kan de route online vinden

<https://visitkampen.nl/struikelstenenroute>

Contact:

Historische vereniging Jan van Arkel – Werkgroep Struikelstenen

Email: stolpersteine-kampen@home.nl

Website: www.stolpersteine-kampen.nl

Prijs van het boekje € 2,00